

НЕДОСТЪПНАТА СРЕДА В ОБЩЕСТВЕНИЯ ТРАНСПОРТ ЗА НЕЗРЯЩИ ХОРА

Румяна Тодорова¹

e-mail: rtodorova_23150351@unwe.bg

Резюме

В настоящия текст ще бъде разгледана тема свързана с достъпността и мобилността на обществото и по-конкретно на хората с увреждания. Целта на изследването е да изложи факторите, благоприятстващи свободното движение на човека и предизвикателствата, пред които е изправен. Достъпът до обществени услуги като градски транспорт е социално право, което не би трябвало да търпи пренебрежения в 21 век.

Ключови думи: достъпност, мобилност, незрящи хора, обществен транспорт

JEL: Q50, Q56

Увод

Общественият транспорт е важна част от ежедневието на много хора, защото е лесно достъпен и позволява високо ниво на мобилност до различни локации. Градският транспорт предлага по-бърза, икономична и екологична алтернатива за придвижване на обществото и улеснява ежедневието им. Предвид устройството си и начина на функциониране, той представлява предизвикателство за хората с увреждания и тяхното свободно движение. В настоящия текст ще бъде разгледана проблема, свързан с недостъпната среда в обществения транспорт за незрящи хора. Независимо от физическите си способности, всеки човек би следвало да има право на равен достъп до обществен транспорт и услуги. Създаване на необходимата среда за нуждите на тази част от обществото, в мрежата за градска мобилност, е въпрос на социална отговорност и предоставяне на правото на равенство. Необходимо е да се отбележи развитието на обществения транспорт в столицата през последните години. Развитието включва обособяването на нова пътна инфраструктура, предназначена само за автобуси, което от своя страна предотвратява чаканията в задръствания. Пуснати са в експлоатация нови автобуси с различни маршрути, които предоставят достъп до всяка точка на територията на София в рамките на 40 минути. На фона на тази добре

¹ Студент, катедра „Логистика и вериги на доставките“, Университет за национално и световно стопанство

устроена среда за градска мобилност в една европейска столица, нуждите на незрящите остават на заден план. Липсата на подходяща инфраструктура за тях ограничава не само мобилността, но и участието им в обществения живот.

Основно изложение

Достъпът до обществен транспорт е от значение за социалната интеграция на хората с увреждания. Транспортна система, проектирана с оглед на нуждите на незрящите, ще предостави свободно движение и лесно придвижване до работното място, университет, детски градини и други институции. Често на обществените места няма монтирани обозначителни маркировки или друг вид сигнал, чрез които незрящият да бъде ориентиран за безопасното си движение. Това предизвиква тревожност и неудобство, а също така и опасност от инциденти. За да бъде успешна интеграцията на незрящите, те трябва да се чувстват сигурни и уверени при излизане във външната среда. Интеграция на хората с увреждания ще изгради икономически активни лица, които повишават стандарта си на живот и преодоляват социалните граници.

Мерки и елементи, осигуряващи достъпна среда

Съюзът на слепите хора в България предлага добри практики за изграждането на по-социална среда, в която всеки да се чувства равноправен:

- **Говорещи табла** – чрез инсталираните говорещи табла, човекът с увредено зрение получава информация за движението на транспортните средства. Звуковите сигнали го ориентират за пристигането им, като това му позволява да заеме удобна позиция преди качване в обществен транспорт. Говорещите табла са неоценим помощник в случай, че на спирката няма други пътници, които да съдействат за информираността и ориентацията на незрящия. С напредването на технологиите софтуерните компании предлагат решение чрез специализиран софтуер, който позволява на пътниците да контролират силата на звука на говорещите табла. Така звукът, който може да предизвика дискомфорт у останалите пътници, има възможност да бъде увеличаван от човека с увреждане при необходимост. Столична община реализира монтирането на част от необходимите за ориентация елементи, като инсталира на над 700 спирки на градския транспорт в София гласови информационни табели, които обявяват разписанието на автобусите. За съжаление поради шумовата среда се намалява ефективността на озвучителните системи.

- **Озвучаващи системи, обозначаващи спирките** – чрез системите незрящият има ориентация за настоящото си местоположение, без да се налага да използва други маркери, за да се информира за маршрута си. Аудиосистемите са удобни и за хора, чиито проблем със зрението се задълбочава през тъмната част от денонощието, но също така, и за хора без увредено зрение, които използват определен обществен транспорт за пръв път и единственият начин за ориентир е озвучението. Важно е звукът от уредбата да достига максимално до всички сектори на превозното средство и да се намери баланс за силата на звука. Така са устроени превозните средства за обществено ползване в София, въпреки че не винаги аудиосистемата е включена или се чува добре.
- **Достъп до спирките на градски транспорт** – тактилната маркировка подпомага безпрепятственото придвижване на незрящите до спирката, от която трябва да използват интересувания ги транспорт и им позволяват да комбинират различни превозни средства, в зависимост от маршрута, който им се налага да изминат. Тактилната модулна система дава информация относно препятствията по маршрута и помага за безпроблемното и сигурно движение на хората с увреждания. Водещите линии на тактилните плочи ориентират човека с бастун и спомагат за придържането му към безопасна линия на движение – обикновено в средата на тротоарното пространство, тъй като идеята е да не е близо до сгради или автомобилен път. Точковата инсталация върху плочите сигнализира за опасности като стълби, подлези, бордюри и други. За да се извлече максималното от функционалността на тактилната маркировка, тя трябва да бъде в ярък цвят, който да контрастира с пътната настилка, така ще бъде полезна и за хора с частично увредено зрение. Оцветяването в жълто на първото и последното стъпало изпълнява същата функция за слабовиждащите. По последни тенденции, на пазара в България се наблюдава търсенето на сиви тактилни плочи, като ключов фактор за това е по-ниското им ниво на замърсяемост, което от своя страна повишава жизнения цикъл на продукта, но не изпълнява изцяло функциите си. На територията на метростанциите маркировката позволява на движещите се да избегнат приближаването до ограничителната линия и в същото време да се предпазят от сблъсък с пейки, информационни табла и други статични обекти, разположени в пространството. На метростанциите се монтират ограничителни прегради при прехода от стълбищните площадки към перона, което повишава безопасността на територията им. Към момента „Метрополитен“ инвестира в голям проект, който има за цел да инсталира модулни тактилни системи за ориентир на всяка спирка на столичното метро, за да из-

гради една сигурна и модерна среда. Също така често срещано е шофьорът на автобуса да не спира на точно обозначеното място или близо до бордюра, което от своя страна представлява предизвикателство, а и опасност за незрящите хора, защото без досег до специализираната маркировка, те не могат да добият представа за обстановката около тях.

- **Безопасност за пътниците, чакащи на спирката** – за безопасността на пешеходците биват поставяни колчета на спирките на надземния градски транспорт с по-интензивно движение. Тази мярка е предприета с превантивна цел, за да се ограничи навлизане на МПС в пространството, предназначено за чакащите. Поради формата и големината им, те често се превръщат по-скоро в неудобство и дори представляват опасност от спъване или нараняване при досег. На перона на метростанциите се полагат тактилни плочи и линии в жълт цвят, показващи на пътуващите границите на зоната, в която може да изчакат безопасно влака. В това отношение подземния градски транспорт е по-безопасен в сравнение с надземния.

Интернет и мобилни комуникации – виртуалното измерение на този тип елементи никак не ги омаловажава, тъй като и те помагат за сигурното предвижване на незрящите. Чрез страницата на фирмата, администрираща транспортната услуга, може да се следи за актуалното разписание и съответните промени в него, както и за ремонти, изменения в маршрута на автобуси, трамваи, тролеи. Мобилните телефони предлагат инсталирането на специализиран говорещ софтуер, чрез който се ползват удобни GPS навигации. Чрез тях пътуващите могат да локализират местоположението си с точност. Ангажимент на фирмата, поддържаща системата за трафик е да осигури максимален достъп на пътниците със специфични потребности до тази информация по най-ефективен и удобен за тях начин (Съюз на слепите в България, 2019).

Значение

На теория изброените елементи съвкупно представят една по-сигурна и функционална инфраструктура, която предоставя свободен достъп на незрящите хора във външната среда. Но в действителност, голяма част от елементите не са инсталирани на необходимите места и не подпомагат движението изцяло. Развитието на инфраструктура, отговаряща на нуждите на незрящите, е фокусирано в по-големите градове като София, Пловдив, Варна и Бургас, но това не означава, че само там е необходима.

Съгласно чл. 1 от Наредба № 4 от 01.07.2009 г., издадена от Министерство на регионалното развитие и благоустройството *„се определят изискванията при проектирането, изпълнението и поддържането на строежите*

за осигуряване на достъпна среда за цялото население, като се отчитат и специфичните нужди на хората с намалена подвижност, в т.ч. на хората с увреждания.“ (МРРБ, 2009).

С оглед на това, може да се отбележи, че на теория съществува нормативен акт, който гарантира достъпността на хората сред външната среда, но на практика не се съблюдава дейността по спазването му. В действителност, само една от изброените препоръчителни мерки за справянето с недостъпната среда, не е достатъчна, за да благоприятства мобилността на незрящите. Съвкупността от мерки предлага пълна ориентация и свободно използване на услугите на мрежата за градска мобилност.

Европейски практики

Страните от Европейския съюз, прилагат разнообразни практики за справяне с казуса. Политиката на Холандия прилага мащабни мерки и е разработила проект за интеграцията на незрящите в железопътния транспорт. Съвместно с националния железопътен оператор са въвели мрежа от системи, чрез които се подобрява ориентацията и сигурността. Системата е подобна на тази на шосейния транспорт, което предразполага по-лесното усвояване на информацията от хората с нарушено зрение. Функциите, които системата предлага, включват описания на маршрути, които могат да бъдат изтеглени както в печатна, така и в аудио версия предварително. Инсталация на тактилно насочване, съобразено с това да бъде ярък цвят, контрастиращ с пътната настилка. По време на процедурата, доброволци са тествали предложените решения, давайки обратна връзка за функционалността на проекта. Оценка показват, че пътниците с визуални увреждания са независимо мобилни във всички железопътни гари, дори ако посещават станция за първи път.

В Исландия е въведена съвсем различна и необикновена практика, чрез която при липса на удобен транспорт в близост се осигурява такси. Всяка община съвместно с фирмите за таксиметрово обслужване са сключили договор за предоставянето на тази услуга, като шофьорите са обучени относно нуждите за достъп на незрящия. Услугата се извършва на цената на редовен билет за обществен транспорт, като разликата в разходите покрива общината, така и двете страни в сътрудничеството са удовлетворени. Услугата е широко разпространена и над 80% от незрящите в Исландия я намират за висококачествена и доста по-достъпна.

Чехия прилага комбинирани методи от тактилни маркировки и акустични адаптации, които образуват органична и добре обмислена система за достъпност на чешки език. Тактилните характеристики включват повърхностни индикатори като сигнални ленти, които предупреждават хората с ув-

редено зрение до важни функции като входната точка за идващи автобуси. Тактилните характеристики също включват брайлово и релефно покритие върху перила или управляващи елементи на всяка използвана машина за лична мобилност. Аудио сигнализацията се активира от специално дистанционно управление, наречено „Transmitter for the Blind“. Дистанционното има шест бутона, всеки от които има предварително зададена стандартна употреба. Всеки от тях има предварително зададена стандартна употреба. Част от функциите му предоставят информация, използвана за ориентация в района, за вида на входа дали той е обикновен или стълбищен, за ескалаторите като указва, че най-левият слиза надолу, за идентификация на входящо превозно средство, когато стои на трамвайна или автобусна спирка близо до стълба – външният високоговорител на превозното средство казва номера на линията и посоката на лицето (European Blind Union, 2019).

Заклучение

Мобилността на незрящите хора в градския транспорт е от съществено значение за тяхната независимост, социална интеграция и качество на живот. Осигуряването на равен достъп до транспортни услуги не само намалява изолацията, но и насърчава активното им участие в обществото. Въпреки постигнатото развитие в столицата чрез модернизация на инфраструктурата и въвеждане на нови технологии, предизвикателствата пред незрящите хора остават значителни. Липсата на достъпна среда, съчетана с непълното прилагане на нормативните изисквания, ограничава техните възможности за безопасно и независимо придвижване. Решенията, прилагани в страни от Европейския съюз, демонстрират ефективността на интегрирани подходи, съчетаващи тактилни и звукови системи, иновативни технологии и сътрудничество между институциите. Тези примери показват, че с правилно планиране и адаптиране към обществените нужди е възможно създаването на среда, която не само осигурява мобилност, но и насърчава равнопоставеността и социалната отговорност. Изграждането на достъпен обществен транспорт не е просто техническа необходимост, а фундаментален акт на уважение към правата и достойнството на всеки гражданин. Подобряването на инфраструктурата и предоставянето на необходимите удобства са стъпките за изграждане на устойчива среда, в която всички хора да могат да се движат свободно и уверено.

Използвана литература

- МРРБ. (2009). Наредба № 4 от 1 юли 2009 г. (MRRB, 2009, Naredba № 4 ot 1 yuli 2009 g.), available at: <https://lex.bg/laws/ldoc/2135639181> (accessed 28 October 2024).
- Съюз на слепите в България. (2019). Важни елементи на достъпната среда при ползване на градски транспорт. (Suyuz na slepите v Bulgaria, 2019, Vazhni elementi na dostupnata sreda pri polzvanе na gradski transport), available at: https://www.ssb-sofia.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1602:важни-елементи-на-достъпната-среда-при-ползване-на-гр&catid=8&Itemid=135 (accessed 28 October 2024)
- European Blind Union. (2019). Safe and Independent Mobility for Blind and Partially Sighted Persons, Best Practices from Europe, available at: https://www.euroblind.org/sites/default/files/documents/ebu_brochure_on_accessibility_practices_-_mobility.pdf (accessed 28 October 2024)

THE INACCESSIBLE ENVIRONMENT IN PUBLIC TRANSPORT FOR BLIND PEOPLE

Rymqna Todorova, Bachelor Student
Department of Logistics and Supply Chains
Faculty of Economics of Infrastructure
University of National and World Economy
e-mail: rtodorova_23150351@unwe.bg

Abstract

This paper will focus on accessibility and mobility of society, and in particular people with disabilities. The purpose of the study is to expose the factors favoring the free movement of man and the challenges he faces. Access to public services such as public transport is a social right that should not be neglected in the 21st century.

Keywords: accessibility, mobility, blind people, public transport

JEL: Q50, Q56